

"לא תוכל להתעלם... הקם תקים עמו" ¹

הקדמת האדמו"ר מפיסצ'נה לספרו 'חובת התלמידים'

לעילוי נשמתו הטהורה
של אבי בן טוויטה סבאג
שידע לאחוז בתינוקות ובילדים ולהבין לנפשו,
ששאף להיות רב ומחנך בישראל
שחוט של חסד היה משוך על כל מעשיו

יודעים אתם איך נעשתי חסיד? האדמו"ר מפיסצ'נה הוציא את נשמתו מתוך גופי, כיבס אותה, ושפשפה והדיחה ומרקה במים זכים וטהורים והחזירה לי אחרי כן נקיה מכל רבב.

(כשם אחר מאדמו"ר פולין, 'תולדות המחבר', חובת התלמידים, עמ' רפ')

האדמו"ר מפיסצ'נה הוא רבי קלונימוס קלמיש שפירא ז"ל. הוא היה רב העיר פיסצ'נה, אדמו"ר חסידות קוזניץ, וראש ישיבת 'דעת משה' בפולין במחצית הראשונה של המאה העשרים. האדמו"ר מפיסצ'נה היה למדן גדול בעל חידושים בגמרא קבלה והלכה, מנהיג ומדריך לבני עדתו אך יותר מכל ראה עצמו כמחנך ובתור שכזה עשה מאמצים בלתי נדלים לקרב אל עבודת ה' קטנים וגדולים. ספרו 'חובת התלמידים' מסכם את השקפת עולמו החינוכית ומעיד על רגישותו ועל יכולתו להבין את נפש בני הנוער. על החשיבות העליונה שראה בנושא החינוך ניתן ללמוד מהעובדה שהאדמו"ר ביקש להוסיף לרשימת שלשלת יחוסו את המילים 'בעל המחבר ספר חובת התלמידים' ובשם זה נקרא להקפות בשמחת תורה. בהקדמה לספר פונה המחבר אל ההורים והמתנכים וסודר בה את השקפת עולמו על חינוך ובפרקי הספר עצמם הוא משוחח ישירות עם התלמיד ומביא בפניו הנחיות ועיצות כיצד יהיה לעובד ה'. האדמו"ר חיבר ספרי הדרכה נוספים המיועדים לבני הנוער. כתבי היד של ספרים אילו נמצאו לאחר המלחמה בין חורבות גיטו ווארשה והובאו לדפוס. הרב קלונימוס קלמיש זצ"ל נספה במחנה השמדה והוא בן חמישים וחמש שנים.

כשאנו מעיינים בספר חובת התלמידים אנו מוצאים אותו קריא ובהיר והדברים נכנסים אל הלב כאילו נכתבו היום. הספר הוא ספר עזר ראשון במעלה לכל הורה מחנך ומורה וכמובן לנערים ולנערות עצמם אשר עבורם נכתב. הדיון שלנו הוא, אם כן, בגדר טעימה שנועדה לגרות את הקוראים לפנות אל המעיין עצמו ולשתות ממימיו הצלולים. ההערות שלי בצד דברי האדמו"ר נועדו 'לתרגם' את רעיונותיו לדילמות בהם מתמודדים מחנכים לנערות ולנערים בני ימינו, בבתי הספר התיכונים, באולפנות ובישיבות התיכוניות.

[...] ² ועל זה ידווה ליבנו ותסמר שערות ראשנו, בראותנו את הדור הצעיר איך יצא נתכפר [ר"ל, נעשו כופרים] ודעותיו דיעות של כפירה, רחמנא ליצלן, אין בו לא אמונה לא יראה ולא תורה. שונאים הם את ה' יוצרם ואת ישראל עבדיו. מנהלי וראשי הישיבות הנמצאים בראשם

¹ דברים, כ"ב ג-ד.

² מקור מובא בכתב מודגש. הסימון [...] מעיד על השמטות. הקטעים - מתוך ההקדמה ל'חובת התלמידים' - הובאו על פי סדר הדיון, ולא דווקא על פי סדר הופעתם.

ורובם בתוך ישיבותיהם ותלמידיהם, אשר לצערינו רק בחורי חמד נגד עיניהם, מתנחמים לאמר: 'הן אמת שיש עתה הרבה חופשיים אבל לא אלמן ישראל, גם בני ציון המצוינים-בהלכה ועם ה'-לככם נמצאים'. אבל יושיטו נא אלה את ראשם חוץ מארבע אמות של ישיבותיהם וייראו את ההמון הגדול החופשים רחמנא ליצלן [...] והאם נסתפק בקומץ התלמידים אשר בישיבותינו בלבד, האם זה הוא העם ישראל כלו.

[...] בכלל רגילים אנו להביט על בני הנוער המתכפר כאילו רק הם האשמים בדבר ואנחנו לגמרי נקיים. אבל מכל צידקת אברהם אבינו הזכיר ואמר עליו: "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה'" (בראשית יח' יט'). כל דור ודור בישראל טבעת בשלשלת היוחסין שלנו הוא, שראשה קשור באברהם אבינו, וסופה כמשיח צדקינו שיבוא במהרה בימינו. כל דור ודור מקבל אמונה ותורה ויראה מן הדור שקדמו ועובד בהן את ה' ומוסרה לדור שאחריו. 'ולמען אשר יצווה את בניו' - זה עקר קיומנו.

גם בדורינו זה לא פסקה חס ושלום השלשלת. אנו מוסרים את התורה לדור שאחרינו. אך הבה נתבונן: האם באמת רק בהם לבד האשם? האם אין הם מזרע אברהם יצחק ויעקב עם נשמות קדושות? ולמה זה נרמה את עצמינו בתרוצים של הכל לאמר: 'רוצים אנו למסור להם ורק הם אשמים, מתוך אשר מאנו לקבל' [...] אנחנו דור הגדול מהם דור המחנך אותם אשר עלינו החוב למסור להם את קדושת ה' תורתו ועבודתו אין אנו יכולים לומר במנוחת הנפש: ידינו לא שפכו את הדם הזה של נשמות ישראל לכאר שחת. מה נאמר לפני יושב מרום, ובמה נצטדק לפני שוכן שחקים, כאשר יבוא לפקוד על צבא מרום בארץ, ועל דור הצעיר צאן מרעיתו אשר בידינו הפקד ועל אחריותינו בטח. ה' ממרום ישאג וממעון קדשו יתן קולו: בני היכן הם, בני רחומי בני אברהם יצחק ויעקב, היכן הם.

[...] עלינו להכיר גם את חלק אשמתינו בזה [...] למה הזנחנו אותם מבלי חקור ומבלי עמוד על מחלת נפשם בעודם רכים וכידינו לדעת איך לרפאותם [...] בכל אשמתם ובקילקולם אל לנו לגול את כל האשמה על בני הנוער בלבד ולהצטדק רק באנחה 'הוי בני הנוער!' עלינו להרגיש כאב ודאגת הלב גם על התרשלותינו. ורק אז נוכל לחפש עצה מה לתקן ולעשות לרפא את שבר עמינו. ולה' נתפלל, שיורנו דרכו, ואת לב האבן של בני הנוער יסיר, וכולנו יחד נזכה לעבדהו באמת ובלב שלם ולהיות מישראל אשר כן אתפאר.

הפיסצ'נר איננו מוכן לוותר על עם ישראל. הוא רואה במחנך ירא השמים אחראי על יעם ישראל כולו. הוא מקטרט על המחנכים שלא לוקחים אחריות על הכופרים ומתנחמים במיעוט בני התורה שסביבם. בתביעה נזעמת הוא קורא להם להרחיב את נקודת המבט שלהם על תפקידם - לפתוח את החלונות ולהתבונן בעם כמו שהוא. בהמשך הקטע הוא מסביר כי לתביעה זו יש גם מקור דתי, ולא רק מוסרי - שכן הקשר שבין המחנך לבין חניכו קשור בברית של מעלה. מאברהם אבינו אנחנו לומדים כי הישגי כל דור נמדדים על פי מדד אחד בלבד: עד כמה הצליח הדור המבוגר להנחיל את מורשת ישראל לדור שאחריו. כל עבודת ה' שלו, כל הישגיו הלמדניים לא יעמדו לו בבוא ה' לפקוד על עמו. שכן ה' מצפה מכל דור למנוע את התרחקותם של בניו. רעיון זה צריך להיות נר לרגליו של כל הורה ומחנך בישראל משום שהוא מכריח אותו להתמודד עם הבעיה החינוכית של הדור ולא להתעלם ממנה, והוא תובע מאיתו להתמודד אתה בדרך יצירתית ולא לומר נואש עד אשר הוא יכול לה.

בכל התקופה המודרנית עומדים המחנכים בפני אותם הקשיים - הנוער נראה כמי שאיננו מעוניין לשמוע. הנטייה של המחנכים בתגובה לכך היא לוותר על הניסיון למגע ולקשר מכוון. לוותר על תפקידם להיות מחנכים לבני הדור הצעיר ולהסתפק בלהיות מורים המעבירים את התכנים המקצועיים שלהם. אולם הפיסצ'נר אומר להם - לא ולא! 'לא תוכל להתעלם - עזוב

תעזוב עמו'. אתה חייב להיות שם לצידו ולכוון אותו. והריהו מציע דגם למערכת יחסים חדשה בין המחנך לחניכו. ראשית, הוא יוצר הדדיות ביניהם על ידי כך שהוא מציב את שניהם כשותפים במשימה הגדולה של העם היהודי - שמירה על מורשת ישראל לאורך הדורות מאז ימי אברהם אבינו ועד בוא משיח צדקינו. שניהם: ההורה, המורה וכל מבוגר מן הצד האחד - והילד, החניך בן הדור הבא מן הצד האחר, בשניהם תלויה ההצלחה ורק בשיתוף פעולה ובכבוד הדדי יוכלו לה. תחושת השותפות הזו כבר בה עצמה טמון חלק מהפתרון לריחוק שבין הדורות. שכן כאשר המחנך חושב בהלך רוח כדוגמת 'אנחנו שנינו ביחד, כאן הטעות שלך, ההתרחקות שלך, היא בעיה המשותפת לשנינו ושנינו ממונים על פתרונה'. הוא יוצר ברית בינו לבין חניכו ועל פיה לא יתכן מצב בו הוא 'מוותר על התלמיד' או על הקשר עימו בכל מצב שלא יקרה. ותובנה זו, תודעת הברית הזו, מחלחלת גם אל ליבו של התלמיד. אך איננו נעצרים כאן. הפיסציר ממשיך אתה ומסביר את חלקו של הדור הצעיר במערכת יחסים זו.

לא די ללמד את הנער רק שחוב עליו לשמוע לקול המחנך ותו לא כי לא יועיל בזה בלבד, כי לסוף יראה את רבו למתנגדו ועריץ זר עליו כנזכר לעיל. העיקר הוא להכניס בלבו דעה זו שידע שהוא, הנער בעצמו, הוא עיקר המחנך³. לא קטן ונער הוא רק נצר מטע ה' בכרם בית ישראל הוא ועליו הטיל ה' חוב זה לגדל ולחנך את עצמו לעץ גדול עץ החיים ולעשותו לעבד ה' צדיק וגדול בתורה.

[...] וכל כמה שיוכל יכפיל האב והמלמד להבין ולהשכיל את הנער בזה בדעת ושכל ואת החוב שהוא נושא על עצמו לחנך ולגדל איש ישראל, עץ בגן ה' בעדן. והוא, האב והמלמד, הוא רק המורה אשר יורהו איך יחנך את עצמו ומה דיבר ה'. כמו מי שבא לשאול שאלה בעניני איסור והיתר. שהדיין הוא רק המורה אשר יורהו מה כשר וכו', אבל עיקר העושה הוא בעל הבית בכיתו, ורק עליו האחריות שיהיה כשר וישליך את האיסור והטריפה.

כאן מתואר נדבך נוסף במערכת היחסים הבין דורית. אין המדובר עוד בנער הנתון למרותם של המבוגרים ומציית להם בכל אשר יורוהו כי אם נער שהוא בוגר על פי כוחו. הוא 'עיקר המחנך' הוא מחזיק את המושכות של עצמו בידיו ומוביל את עצמו בדרך הראויה על פי הבנתו. כשמוריו, לצידו, מורים לו, במובנה הראשוני של המילה, את דרכו. אך הוא אחראי על עצמו ועל תוצאותיו של תהליך חינוכו, ולפני עצמו הוא נותן דין וחשבון.

הגדרה זו נשמעת לנו מוכרת מאוד שכן זוהי תפיסת החינוך המקובלת כיום ועל פיה מאורגנים מרביתם של מוסדות החינוך הדתיים והכלליים. הרעיון הוא לתת לילדים את חופש הבחירה כשמוריהם, מחנכיהם והוריהם מעניקים להם את הכלים להבחין בין טוב לרע, בין עיקר לטפל ובין מותר לאסור. אך נשובה נא ונקרא את דברי הפיסציר ונראה עד כמה מדייק הוא בהגדרותיו שכן הוא איננו מעניק לנער חופש אלא מטיל עליו אחריות: **'אבל עיקר העושה הוא בעל הבית בביתו, ורק עליו האחריות'**. ומה משמעו של חילוק זה בין החופש לבין האחריות? חופש הבחירה איננו חופש אמיתי אם איננו מעוגן במציאות. ואין עיגון בתוך המציאות ללא הנשיאה באחריות הבחירה ובתוצאותיה. אם החניך הוא חופשי לבחור את דרכו אך מישוהו אחר, הורה או מורה יספוג את תוצאות כישלונותיו, יחפה עליו וימנע מהתוצאות השליליות של מעשיו לפגוע בו - הרי שהנער איננו חופשי עדיין כי הוא סמוך על המבוגר כילד. חופש אמיתי יש רק למי שמסוגל לבחור את דרכו תוך לקיחה בחשבון של מכלול הגורמים ותוך התחשבות בתוצאות מעשיו והתמודדות עימם.

³ כלומר, החניך הוא המחנך העיקרי של עצמו.

משמעות דברי המחבר הם שהאחריות החינוכית צריכה להיות מוטלת על החניך עצמו. הוא הוא המחנך של עצמו וכל המבוגרים באים לעזרתו בלבד. כיוון שהוא זה שיודע מה טוב בשבילו הוא מכוון את דרכו, ועליו תוטל האשמה על כשלונותיו כפי שהוא זה שיאכל את פירות הצלחותיו.

האחריות הזו מאפשרת לפיסצ'נר להשלים את מודל מערכת היחסים ששרטטנו קודם. בכך שהוא תובע הדדיות באחריות. כשם שהדור הבוגר אחראי כלפי הדור הצעיר כך גם הדור הצעיר אחראי כלפי הדורות שקדמו לו. הנוער צריך לדעת שמותר לו לבחור את דרכו אך יש לו מחויבות לא רק לעצמו וכלפי שמייא, אלא יש לו מחויבות גם כלפינו - הורים ומורים. אנחנו לא צריכים להסוות מפניהם את אי שביעות רצוננו או את כאבינו על שהם בוחרים בדרך המנוגדת לאמונותינו. זו איננה סובלנות להסוות את ביקורתנו. הסובלנות היא לראות בהם בנים אהובים למרות בחירתם, אולם הביקורת צריכה להיאמר. הם חייבים לדעת שכואב לנו. ועליהם לשאת באחריות הכרעותיהם.

עתה פונה המחבר ללמד את המחנכים כיצד ישוחחו עם תלמידיהם:

ומה מאוד מאיר לנו השל"ה זכרונו לברכה בדרכנו בעניני חינוך דורינו, באמרו על הפסוק "אל תוכח ל'ך פן ישנאך הוכח לחכם ויאבהך" (משלי ט' ח'), כשבאת להוכיח את זולתך לא תזלזלהו ולא תחרפהו לאמר ל'ך אתה, כי בזה ישנאך ולא ישמע לך. רק הוכח לחכם אמר לו הלא חכם אתה ולמה תעשה כה ויאבהך וישמע לך. עד כאן לשונו הקדוש. ועד כמה צריך להזהר בדורנו בזה כשלב הנוער גם בעצמו כל כך מתרחק מאיתנו, וחוף מזה שהוכח לחכם כנזכר לעיל נחוץ לנו כדי לקרב את לב הנוער אלינו, גם לעצם החינוך יועיל הרבה, לפתח את כחי התלמיד של הגוף והמח לצאת ממסתרם, להתחזק ולהתאזר בתורה ובעבודה. משל למי שמשבחים אותו בפניו שנרבך הוא, אז יש שיתחזק לתת נדבה שלא היה יכול מקודם למשול ברוחו ולתנה, מפני שבזה משבחים אותו לנרבך, פתו את כוח נפשו לצאת ולהתגבר על מידת הקמצנות שלו. צריכים המלמד והאב לחפש אחר איזו מידה טובה שיש בתלמיד ולשבחו בה ויחזקהו לאמר: כמה הכשרה ויכולת של גדלות בתורה ועבודה וכו', עומדת לך למטרה, ואם רק תעבוד תגיע אליהן, אבל בשכל ודעת יעשו האב והמלמד, באופן שלא יבוא התלמיד לגאות והתרשלות על ידי זה.

הפיסצ'נר מסביר כי המחנך צריך לחזק את הכוחות החיוביים בתלמידיו. וכמה רבדים של טיעון מובאים כאן. האחד הוא הפרקטי: אם ברצונך להישמע, עליך להציג תוכחות בצורה היכולה להישמע. אם תעליב או תזלזל בנער - לא ישמע אליך. לכן עליך לחזק את מה שטוב בו במקום להדגיש את מה שרע בו. אולם הרובד העמוק יותר של הטיעון נוגע לבסיס תפיסת החינוך אותה הוא מציג: הוא רואה את המחנך כמי שתפקידו להפריח את רוחו של התלמיד. כפי שהוא כותב כמה דפים קודם לכן 'גננים הם (=המחנכים) בגן ה' לעבדה ולשמרה'. בגנו של הבורא שתילים רכים, זרעים של פוטנציאל, והגן נמצא שם כדי לשמור על הצמחים ולעודד את פריחתם. ואם נחזור לנמשל: על ידי חיזוק הכוחות החיוביים שבתלמיד אתה נותן כלי רב עוצמה בידי בעבודתו על עצמו. אתה נותן לו את הכוח לעשות שינויים אמיתיים בחייו. אם אתה מאפשר לו לראות את עצמו באור חיובי אתה משחרר אותו מסטיגמה חברתית או מראייה עצמית שהוא 'עצלן', 'קמצן', 'מחלל שבת' או 'תלמיד גרוע'; אתה מתבונן בו בחיבה ובכנות ורואה בו את הטוב ועל ידי כך נוטע בו את הכוח להיות לכהן.

נתבונן במשל הגן בגן ה' כדי לברר עקרונות מנחים למחנך כיצד יעיר לתלמידו על התנהגותו:

הגו הוא העיקר, ולכן על המחנך לנטרל את רגשותיו (אין אמירה זו תקיפה בכל עבודת החינוך אלא לשיחה זו דווקא). המצב בו אנחנו נתונים כשאנו מגלים תלמיד שלנו עובר עבירה הוא לא יציב. הרגשות יכולים לנוע מעלבון ופגיעה אישית (למשל, אם זהו תלמיד שהשקענו בו הרבה, או אם בהתנהגותו הוא מכתים את שמו של המוסד החינוכי שלנו) ועד כעס. ובמצב רגשי סוער אנחנו נוטים להגיב בדפוסים מוכרים ואז נמצא את עצמנו חוזרים על משפטי הטפה או ביקורת. אשר על כן מוטב להמתין ולא להגיב תגובה ספונטנית.

לכל צמח יש שורש הסמוי מן העין - יתכן שיש להתנהגות אותה ראינו מניע נסתר. חשיבה שבלונית, שיפוטיות או פעולה מהירה מדי עלולה להביא את המחנך להתייחס אל מה שנראה לעיניו בלבד. בעוד שיתכן מאוד שההתנהגות היא רק סימפטום למשבר נפשי או אמוני ואז הצורך בתגובה אחרת הוא גדול מאין כמוהו. המסר של המחנך כאן יהיה: 'אני איתך גם כשאתה רחוק, אני איתך מתוך אימון במה שעובר עליך ואני איתך גם ברגע בו נראה לך הכל תחת ענן של ייאוש ושיממון. ואני לא אתן לך ליפול'. תמיכה כזו יכולה להוות בשביל התלמיד תחילתו של תהליך השלמה וריפוי של השבר. יתכן גם שהעבירה נעשתה מתוך העדר תשומת לב, זילזול או אי אכפתיות. במקרה כזה ההתערבות של המחנך היא משמעותית כי היא מעוררת בתלמיד את הידיעה כי אפשר להתייחס אחרת אל הדברים וכי עבודת ה' משמעה שימת לב לפרטים הקטנים. ועל ידי כך נמצאנו מלמדים אותו להצמיח שורשים עמוקים.

כל צמח מתפתח בקצב שלו - לא תמיד ההתפתחות היא שווה בכל חלקי הצמח. יתכן ועץ הנראה גדול וחזק איננו מסוגל כלל להצמיח עדיין עלים ויתכן כי שיח דק מגדל כבר פירות עסיסיים. הדבר נכון במיוחד לגבי גיל ההתבגרות אשר בו אנו עוסקים. ההתבגרות איננה שווה בכל חלקי האישיות; יכול תלמיד להיות, למשל, בוגר מאוד ביכולתו האנליטית אך ילדותי בעולמו הרגשי. תובנה זו מקילה על המחנך להימנע מלהאשים את התלמיד בכישלונו.

אין צמח שאין בו חן - עלינו לראות את חנים של תלמידינו לנגד עיננו. אל תיכנס לשיחה אם אתה לא זוכר תכונה שאתה מעריך אצל התלמיד. אם אין לך דבר טוב לומר עליו מוטב לוותר על השיחה כולה, אין לה שום סיכוי להצליח.

הגנו מטפל, פותר בעיות ומשביח את גנו - ועל כן תאר מה שראית במקום לבקר. היכנס לשיחה במקום להטיח האשמות. כבד את המקום בו נמצא תלמידך והרבה להתבונן ולהקשיב לו. זוהי אורח ששתילים יכולים לצמוח בה.

נסכם נא את דברינו עד כה - הפיסצ'נר מעצים עוד יותר את מערכת היחסים הבין-דורית שתוארה לעיל. מערכת היחסים הזו איננה יכולה להיות מבוססת על ריחוק, היא חייבת להיות מבוססת על קירבה. אם המחנכים רוצים להשפיע הם חייבים להעזי ולהתקרב. במהלך חיפוש זהותם מבקשים תלמידינו לעצמם מורי דרך אשר מהם ילמדו להיות מה שהם ומי שהם: להפוך משתילים רכים לעצים פורחים. ועל כן צריכים אנו, מוריהם, להיות דמויות להזדהות עבור תלמידינו, להוות דוגמה לאנשים שהצמיחו את עצמם להיות עצים פורחים בגן ה'. אנשי אמת הלוקחים אחריות על עצמם ואינם מתעלמים מזולתם. עלינו להכיר את תלמידינו ולתת לתלמידינו להכיר אותנו. קירבה זו זוכה בדרך כלל להיענות מצד הנוער שכן הם רגילים מאוד לשוחח על עצמם (ובלשונם לשחנייש = לערוך שיחת נפש), ומעוניינים מאוד לפגוש את מוריהם כבני אדם. קירבה זו שכרה בצידה, שכן הקשבה מתוך אמפתיה ואימון, הקשבה שאיננה מלווה בשיפוט או בדיעות קדומות, יכולה להביא לקירוב לבבות של אמת שרק ממנה תצמח גם יכולת ההשפעה על התלמידים.

עד כה פרשנו את הדברים ככתבם. ננסה עתה לבחון דילמה נפוצה אחת מבתי המדרש האולפנות ובתי הספר התיכוניים שלנו:

במוסדות החינוך הדתיים המודרניים קיימת בין המורים לתלמידים מערכת יחסים של כבוד הדדי ושותפות, האווירה בין התלמידים והצוות היא בדרך כלל פתוחה ולא הירארכית, ובבסיס היחס אל התלמיד עומדת ההנחה כי הוא אוטונומי ובוגר. והנה דילמה המוכרת לכל מחנכת, ר"מ או מורה במוסדות אילו: האם וכיצד להעיר לתלמיד אם הוא עובר על איסורים, מגלה חוסר הקפדה על צניעות או פרטי הלכה, או נכשל בהקפדה על מידות (המדובר במצב בו ברור למחנך כי התלמיד יודע את ההלכה).

דווקא מתוך 'הנחת העבודה' של המחנכים כי יש לכבד את זכות הבחירה (ואת יכולת הבחירה) של התלמידים שואלים המחנכים את עצמם 'מהי זכותי המוסרית להתערב בחייו של התלמיד שלי? האין זו חדירה לפרטיותו שאבוא ואומר - ראיתי כך וכך ואני מעיר על מעשיך?!'. אולם לשיקול הזה עלולים להתווסף גם שיקולים נוספים כגון - החשש לקלקל מערכת יחסים שנבנתה עם כיתה או עם תלמיד, החשש להראות כמישהו שאיננו רלוונטי להווה של הנוער, להראות נוקשה מדי, בלתי ידידותי ולהפסיד את ההערכה ואת יכולת השיחה עם הנוער (ובכללה יכולת השפעה בדברים אחרים) שלא כל כך קל להשיגה. ובכן כיצד על המחנך לנהוג?

נקרא נא בשנית את דברי הפסיצינר: '**אנחנו דור הגדול מהם דור המחנך אותם אשר עלינו החוב למסור להם את קדושת ה' תורתו ועבודתו**' - המחנך, המורה וכל מבוגר באשר הוא חייב להגיב, חייב להעיר, חייב לנסות ולהשפיע. והפסיצינר מבסס את טענתו על שני מישורים: האחד הוא כי על המחנך צו מוסרי ודתי להשתדל ולהשפיע על בני הדור הצעיר ללכת בדרך ה', והשני הוא כי מתוך הכבוד וההערכה שאנו רוחשים לנער ומתוך עומק אמונתנו כי עליו היכולת והחובה לבחור את דרכו בעצמו עלינו לעמת אותו עם התוצאות של הכרעותיו. אולם על המחנך למצוא את הדרך הנכונה להביא את ביקורתו בפני תלמידו כך שהיא תתקבל ותשפיע. צריך המחנך להעיר לתלמידו במטרה לחזק את כוחותיו ולעורר את החיובי שבו - ולא על מנת להקטינו להשפילו או להביכו.

כעת ייקח אותנו הפסיצינר עוד צעד אחד הלאה -

הנה עד כמה שיודע כל אב וכל מלמד שבניהם ותלמידיהם הקטנים אשר לפניהם לא יישארו בקטנותם, רק יתגדלו ויהיו לאנשים גדולים בשנים, ואפשר גם גדולים בתורה ועבודה. מכל מקום, ישנם אשר תכליתם היא רק מה שנגד עיניהם עתה, וכיון שרק נערים נגדם - לכן רק לחנך אותם לנערים טובים מטרם. ותורה ויראה רק כערך ילדותם רצונם להכניס אל קירבם, ודי להם בזה. אבל האמת כי מלמד ואב כזה חוטא הוא נגד ה' ועמו. מכיוון שהמלמד והאב צריכים לדעת שאת בני ה' וגדולי ישראל עליהם לחנך ולגלות, ואת הנערים אשר לפניהם יראו לנשמות גדולות אשר עורן באיבן, ועליהם להצמיחן ולהפריחן.

המחבר מזהיר מאוד את המחנך שלא ימעיט בערך תלמידיו - במובן העמוק של המילה. עליו להיזהר שלא יעמדו לנגד עיניו רק הילדים או הנערים אלא עליו להתייחס אליהם במלוא הפוטנציאל שלהם. עליו לראות בהם כבר עכשיו את מלוא שיעור קומתם. ובתרגום למצב שלנו - אנחנו מחנכים את מנהיגיה של החברה הישראלית ואת גדולי התורה של העם היהודי אשר בהם תלוי עתידנו. עלינו לראות זאת קודם כל בעצמנו בכנות, ולדרוש עקב כך מהם את המקסימום. אך יותר מזה עלינו לתת להם להאמין בכך בעצמם. הם צריכים לדעת כי עליהם לשאוף גבוה מכל גבוה. הם צריכים לדעת כי אנו מצפים מהם למנהיגות. הם צריכים לקבל מאתנו את האופק הזה על מנת שיוכלו להאמין בכוחותיהם, ועל מנת שיוכלו לממש זאת בעצמם.

”לא תוכל להתעלם... הקם תקים עמו”

נחזור שוב לדילמה שהצגנו לעיל: אם ברור לי שאותם נערה ונער הטועים כרגע, בהם תלוי עתידו של עם ישראל, האם אהסס מלהשתדל ולגרום להם לתקן את מעשיהם? לא פעם אנו נתקלים בעלבון אצל חניכים שנסתבר להם בדיעבד כי הייתה למחנכים שלהם חוסר שביעות רצון מהתנהגותם אך זה לא נאמר להם ישירות. העלבון הזה נובע מכך שהתלמיד שואף להיות מעולה בהתנהגותו וכאשר אתה מעלים ממנו את ביקורתך אתה מזלזל בכנות שאיפותיו. אתה מוותר לו מראש במקום בו הוא איננו מעוניין להקל על עצמו. הם רוצים להשתפר וזקוקים לביקורת אוהדת ולהכוונה כדי למצות את מלוא יכולתם.

ואם ישאל השואל - איך נטעים לנערים ולנערות שלנו את טוב טעמה של תורת ה' ועבודתו?

זהו העיקר בתורת החסידות שלא יסתפק האיש בשכלו לבד אשר קובע בעבודה. כי ההתקשרות אשר בשכל לבד אינה קשר של קיימא. יכול הוא לשעבדו ולדעת ברור בשכלו שרק את ה' צריך הוא לעבוד בכל פרטי מחשבה דיבור ומעשה שלו, ומכל מקום ליבו וכל גופו רחוקים. את כל נפשו וחיות גופו צריך הוא לקשר. צריך לחדור אל נפשו להעלותה ולעוררה שתתלהב בכל מצווה בתורה וכהפילה, תתענג בעונג רוחני ותשמח בה. וכשמקשר גם את נפשו אף חיות גופו, אז חוץ מזה שהמצוות והעבודה שעושה, יותר עילאיות הן יותר קדושות, עוד זאת, בטוח הוא יותר שיוכל לעמוד נגד יצרו ולא יקרע מן מקור החיים ויושלך כל כך מהרה אל הבאר שחת על ידי פיתוי יצרו.

עלינו לתת לתלמידינו להכיר את דתנו כמות שהיא - דת חיה ועשירה, רוחנית ומאתגרת, המגביה את רוח האדם ונוגעת בקדושה. דת שיש בה תובנות שכליות וגם התרגשות נפשית, עונג רוחני וגם שמחה. לשון אחר חובתנו לתת לתלמידינו עתיד. לשרטט בפניהם אופק רוחני ומוסרי מהגבוהים שיייתכנו. לטעת בהם את היכולת לפתח את עצמם ואת הכוחות לקחת אחריות על משפחתם וציבורם. והם יבואו. או כן, הם יבואו.

נחתום את דברינו במלותיו של האדמו"ר מפיסצינה בסוף ספרו 'חובת התלמידים' בהן נמצא את תמצית אמונו בכוחו של הנוער:

ועתה תלמידים ותיקים לכו וכבשו את העולם לאביכם מלך הכבוד!